

የአማርኛ ምሳሌያዊ ንግግሮች

ከሌትቶች ጽንጻቶች አካደሚ
ባህላዊ ስፓርት ጉዳይ ሚኒስቴር

መብቱ በሕግ የተጠበቀ ነው

መጀመሪያ እትም 1982

አዘጋጅ

አግዋይሽ መለሰ

ሰሎሞን ወልደ

መስፍን መሰለ

ግ ው ጫ

የገድ ሚኒስትር መልእክት	76
የአካዲሚው ጉባኤ ሊቀመንበር መልእክት	5
የአካዲሚው ጉባኤ ሊቀመንበር መልእክት	6
ምስጋና	7
መግቢያ	9
ሀ — ቤት ምሳሌያዊ ገገግሮች	21
ለ — » » »	25
መ — » » »	38
ረ — » » »	51
ሰ — » » »	53
ሸ — » » »	69
ቀ — » » »	71
በ — » » »	75
ተ — » » »	93
ቸ — » » »	100
ኃ — » » »	101
አ — » » »	105
ከ — » » »	139
ወ — » » »	158
ዘ — » » »	168
ፀ — » » »	172
ደ — » » »	225
ጀ — » » »	233
ገ — » » »	235
ጠ — » » »	244
ጪ — » » »	250
ሰ — » » »	251
ፀ — » » »	252
ፈ — » » »	253
ቃላት መፍቻ	257

ፓርቲያችን ኢሰፓና አብዮታዊው መንግስት ለኢትዮጵያ ብሄረሰቦች ታሪክ፣ ባህል፣ ቋንቋ፣ ስነፅሁፍና ስነቃል ጥናትና ምርመር አስፈላጊውን መመሪያና ድጋፍ በፓርቲያችን ፕሮግራምና በአስር አመቱ የኢኮኖሚና የሶሻል መሪ እቅድ ውስጥ ተገቢውን ቦታ የሰጡት መሆኑ ይታወቃል ።

ይህንንም ተግባራዊ ከሚያደርጉት ድርጅቶች አንዱ በባህልና ስፖርት ጉዳይ ሚኒስቴር ስር የሚገኘው የኢትዮጵያ ቋንቋዎች አካዴሚ ሲሆን፣ አካዴሚው በሀገር የተቋቋመ የቋንቋ ጥናትና ምርመር ማእከል ነው ።

አገራችን ኢትዮጵያ የበርካታ ቋንቋዎችና ስነቃሎች (Oral Literature) ባለቤት በመሆኗ፣ አካዴሚው በቋንቋና ስነቃል ረገድ የሚያደርገው ሳይንሳዊ ጥናትና ምርመር የኢትዮጵያን ብሄረሰቦች የረጅም ዘመን ታሪክና ባህል ለማጥናት፣ ለመመዝገብና ምርቱን ከግርጹ በመለየት ለተያያዝነው ሶሻሊስታዊ የባህል ግንባታ እንዲረዳ ለማድረግ ከፍተኛ አስተዋፅኦ ይኖረዋል ።

የኢትዮጵያ ቋንቋዎች አካዴሚ ከአብዮታችን መከሰት ወዲህ በተለይም ከ1972 አንስቶ በቋንቋና ስነቃል ጥናትና ምርመር ረገድ በርካታ ጠቃሚ ስራዎችን አከናውኗል ። በዚህ አኳያ አካዴሚው ካዘጋጃቸው የልዩ ልዩ ብሄረሰቦች ምሳሌያዊ ንግግሮች (Proverbs) መካከል በቅድሚያ ይህን «የአማርኛ ምሳሌያዊ ንግግሮች» መፅሃፍ አሳትሞ ማውጣቱ አካዴሚው የተጣለበትን ከፍተኛ የስራ ሃላፊነት በሚገባ በመወጣት ላይ ለመሆኑ ተጨማሪ ማረጋገጫ ነው ።

ስለሆነም የአካዴሚውን የጉባኤ አባላት፣ የአካዴሚውን ፅ/ቤት የስራ ሃላፊዎችና ሰራተኞች በተለይም የዚህን መፅሃፍ አዘጋጆች ከልብ አመሰግናለሁ ።

ግርማ ይልግ

**የኢሰፓ ማእከላዊ ኮሚቴ አባልና
የባህልና ስፖርት ጉዳይ ሚኒስትር**

የአካዲሚው ጉባኤ ሲቀመጥበር መልእክት

የኢትዮጵያ ብሄረሰቦች ስነ-ቃል ግለት ተረት፣ ምሳሌያዊ ንግግር፣ እንቅጥ ልሽ፣ ሀዘባዊ ግጥም፣ አፈታሪክ . . . ወዘተ ለብዙ ዘመናት ከትውልድ ወደ ትውልድ ሲወርድ ሲዋረድ የመጣ አኩሪ የባህላዊ ቅርሳችን መሆኑ ይታወቃል።

እርጊው ልማድ በአዲስ እየተተካ፣ ሳይንስና ቴክኖሎጂ እየተስፋፋ በሄደ ቁጥር የስነ-ቃል ጠቀሜታ እየቀነሰና እየተረሳ ስለሚሄድ ያለፈው ትውልድ ጠቃሚ ቅርስ ከመረሳቱና ከመባከኑ በፊት ባስቸኳይ መመዝገብና ማጥናት ያስፈልጋል። የየብሄረሰቡ ስነ-ቃል ተሰብስቦ በሳይንሳዊ መንገድ ሲጠናና ሲመረመርም በግህ በራዊ ሳይንስ ዘርፎች (ታሪክ፣ ሳይኮሎጂ፣ አንትሮፖሎጂ . . . ወዘተ) ከፍተኛ አስተዋፅኦ ከማበርከቱም በላይ በቅርፁ ብሄራዊና በይዘቱ ለሻሊስታዊ የሆነ አዲስ ስነ-ሁፍ እንዲፈጠርና አዲስ ባህላዊ እንዲገነባ ያግዛል።

በስነ-ቃል ጥናትና ምርምር ረገድ በአገራችን እስካሁን ትልቅ ግምት የሚሰጣቸው በአንዳንድ ምሁራን የተከናወኑ ስራዎች አሉ። ሆኖም የኢትዮጵያ ብሄረሰቦች ስነ-ቃል ጥናትና ምርምር ገና በጅምር ላይ የሚገኝ ነው።

ይህ የአማርኛ ምሳሌያዊ ንግግሮች መፅሃፍ በስነ-ቃል ስብስብ ረገድ የመጀመሪያው የአካዲሚው የስራ ውጤት ሲሆን በሌሎችም የብሄረሰብ ቋንቋዎች ተመሳሳይ ስራዎች ወደፊት ታትመው ይወጣሉ።

በዚህ ስራ ላይ የደከሙትን ሁሉ በአካዲሚው ጉባኤና በራሴም ስም ምስጋና አቀርባለሁ።

አለፉ ሊቤን

የጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንትና

የኢትዮጵያ ቋንቋዎች አካዲሚ ጉባኤ

ሲቀመጥበር

ም ስ ጋ ና

የዚህ የአግርኛ ምሳሌያዊ ንግግሮች (Proverbs) መፅሃፍ አዘጋጆች ለመስከረም ሰባተኛ ቀን፣ በወሎ፣ በጎንደርና በጎጃም በተሰማሩበት ወቅት ጉዳዩ የሚመለከቱ ታችኛው የፓርቲ፣ የመንግስትና የህዝባዊ ድርጅቶች ሃላፊዎች ላላዩት የሰራ ትብብር ላይ ነው።

መፅሃፉን ለማዘጋጀት ከፍተኛ ጥረት ላደረጉት ለአካዴሚው የሰነድ ጥናትና ምርምር ቡድን ባልደረሰች ለጓድ እማዋይሽ መለሰ፣ ለጓድ ሰሎሞን ወልዴና ለጓድ መስፍን መሰለ ሲሆን፤

የመፅሃፉን ረቂቅ በማረምና ገንቢ አስተያየት በመስጠት አስተዋፅኦ ላበረከቱ ምሁራን ለተሰለጩ ለአካዴሚው የሰነድ አማካሪ ለጓድ በቀለ አበባው ሲሆን፤

መፅሃፉ ጥራት ፍርት በአጭር ጊዜ ውስጥ ታትሞ እንዲወጣ የአርቲስቲክ ግብዓት ሆኖ ለሌሎች ለሌሎች ላላዩት የሰራ ትብብር ላይ ነው።

በኢትዮጵያ ቋንቋዎች አካዴሚ ስም አብዮታዊ ምስጋና አቀርባለሁ።

አሰፋ ገብረማርያም ተሰማ
የኢትዮጵያ ቋንቋዎች አካዴሚ
ዋና ፀሃፊ

መ ግ ቢ ያ

የስነቃል ጥናት ጉዳይ ሲነሳ ምንጩና የዘር ግንዱ ስለሆነው ስለ ትውፊት Folklore ባይንሰ ማንሳቱ ተገቢ ነው ። የሰው ልጅ በዚህ አለም መኖር ከጀመረ አንስቶ ትውፊትም ህልውናውን አገኘ ቢባል ከእውነት መራቅ አይሆንም ።

ትውፊት እንደ አንድ የጥናት ዘርፍ ሆኖ ብቅ ያለበትን ጊዜ በውል ለመናገር ባይቻልም በ19ኛው ምዕተ አመት አጋማሽ ላይ በእንግሊዝና በጀርመን ሀገር የነበሩ ሲቃውንት ለዚህ አባይ የጥናት መስክ ወጥ ስያሜ ለመስጠት የተለያዩ ሙዚራዎች ማድረጋቸውን መዛግብት ይጠቅሳሉ ። ይሁንና Popular Antiquities የሚለውን ጥንታዊ ስያሜ በመተው Folklore በማለት ጥናቱን በትክክል የሚገልጠውን አዲስ ስያሜ የሰጡት እ.ኤ.አ. በ1846 እንግሊዛዊው ዊልያም ጆን ተምስ ናቸው ።

Folklore ለሚለው የእንግሊዝኛ ቃል ኢትዮጵያዊ የሆነ ስያሜ ለመስጠት በተለያዩ ሲቃውንት ሙዚራዎች ተደርገው በአሁኑ ወቅት በይበልጥ ተቀባይነት ያገኘው 'ትውፊት' የተሰኘው የግእዝ ቃል ነው ። ትውፊት በግእዝ ቃልነቱ «ስጦታ ፣ ልማድ ፣ ትምህርት ፣ ወግ ፣ ታሪክ ፣ ሃይማኖት ፣ ስርአት ፣ ከጥንት ከአበው ሲወርድ ቃል በቃል ሲነገር የመጣ» የሚል ፍቺ እንዳለው በአለቃ ኪዳነወልድ ክፍሌ «መጽሐፈ ሰዋሰው ወግስ ወመዝገበ ቃላት ሐዲስ» ውስጥ ተገልጿል ። ይህ እጅግ ሰፊ የሆነ ሀብት ያለው ህዝባዊ ፈጠራ በጥቅሉ ሲታይ ፡

ስነቃል (Oral Literature) ተረት ፣ አፈታሪክ ፣ ምሳሌያዊ ንግግር ፣ እንቆቅልሽ ፣ የተለያዩ አይነት ግጥሞች . . .

ቁሳዊ ባህል (Material Culture) ሀብረተሰቡ በልማድ የሚያከናውኑ ችውን ባህላዊ የቤት አሰራር ፣ የምርት አመራረት ፣ ልብስና አለባበስ ፣ ባህላዊ የሙዚቃ መሳሪያዎችና የባህል መድሃኒቶች . . .

ባህላዊ ማህበራዊ ግንኙነት (Social Folk Customs) ሃይማኖታዊ ክንዋኔዎችን ፣ የበአላትን ፣ የሞትንና የመውለድን ፣ የግርዘትን ፣ የሰርግ ስርአትንና አከባበርን . . .

ባህላዊ እንቅስቃሴዎች (Performing Folk Arts) ጭፈራን ፣ ውዝዋዜን ፣ ዘፈንን . . .

በሚይዙ ዋና ዋና ክፍሎች ይከፈላል ።

ትውፊት ጥንታዊ እንደመሆኑ የሰው ልጅ ወደ ዘመናዊ ስልጣኔ ከመሸጋገሩ በፊት ያሉትን ቁሳዊና ህሊናዊ ባህሎችን አካቶ ይይዛል ።

ይህ መግቢያ የዚህ ህዝባዊ ቅርስ አካል በሆነውና በዚህ መጻፍ የተሰበሰቡ ቡትን ስራዎች በሚመለከተው በስነቃል (Oral Literature) ላይ ትኩረት ያደርጋል ።

ስነቃል ይህን ወጥ ስም ከማግኘቱ በፊት ምሁራን ብዙ አማራጭ ስያሜዎች ሰጥተውት ነበር ። ከነዚህም ውስጥ አፋዊ ስነጽሁፍ፣ አፋዊ ቅርስ፣ አፋዊ ድርሰት፣ ኪነቃል፣ አፋዊ ኪነተቃል፣ ቃላዊ ስነፅሁፍ፣ ስነአንደበት፣ ትውፊት፣ አፋዊ ጥበበ ቃል፣ የመሳሰሉትን ለመጥቀስ ይቻላል ። በእነዚህ የተለያዩ ስያሜዎች የሚጠቀሙ ምሁራን ለየራሳቸው ስያሜ ምክንያት በመስጠት የየግላቸው ስያሜ ተቀባይነት እንዲኖረው ሙከራ ቢያደርጉም በአሁኑ ወቅት በሰፊው የተለመደውና ተቀባይነትም ያገኘው ስነቃል የሚለው ነው ።

በቅድሚያ ስነቃል ምንድነው? አፈጣጠሩስ እንዴት ነው? ልዩ ባህሪውስ ምንድነው? የህልውናውስ መሰረት? እነዚህንና እነዚህን የመሳሰሉ መሰረታዊ ጥያቄዎችን ግውሳቱ ተገቢ ይመስለናል ።

የሰው ልጅ ታሪክ እጅግ ረጅም ሲሆን ለብዙ ሺህ አመታት ህብረተሰቦች የአኗኗራቸውን ስርአት፣ ልማቶቻቸውንና ታሪካቸውን ከትውልድ ወደ ትውልድ ሲያስተላልፉ የኖሩት በቃል እንደነበር ታሪክ ያስተምረናል ። ስነቃልም ቀደምት ከሆኑት የሰው ልጅ የመግባቢያ፣ የመገናኛና የሃሳብ መቀራረቢያ ድልድዮች ውስጥ ዋናው እንደመሆኑ ዘመናዊ ስነፅሁፍ ከመጻፍ በፊትና በይበልጥም በቅድመ ካርታሊስት ስርአቶች ዘመናዊ እውቀት ባልበለፀገበትና ባልጻፈበት ወቅት፣ የታሪክ ቅርስ በአብዛኛው የተላለፈልን በስነቃል አማካኝነት ነበር ።

ስነቃል ከህብረተሰብ ኑሮ ጋር እጅግ የተሳሰረ ነው ። ሰዎች ስርግ ሲሰርጉ፣ ለጦርነት ሲዘምቱ፣ የተጣላ ሲያስታርቁ፣ ሙግት ሲሟገቱ፣ የሞተን ሲቀብሩ፣ የእለት ኑሯቸውን ለማሸነፍ ሲሰሩ፣ ሲያድኑ፣ ከብት ሲጠብቁ፣ የሚሰማቸውን የደስታ፣ የሀዘን፣ የርህራሄና የፍቅር ስሜታቸውን በስነቃል አማካኝነት ይገልጻሉ ።

በተመሳሳይ የእድገት ደረጃ ላይ በሚገኙ እንደ አፍሪካ ባሉ አገሮች የስነቃል አይነቶች ከሞላ ጎደል ተመሳሳይ ሲሆኑ፣ በኢትዮጵያ ብሄረሰቦች ከሚገኙ በርካታ የስነቃል አይነቶች መካከል አፈታሪኮች፣ ቀልዶች፣ ተረቶች፣ እንቆቅልሾች፣ ምሳ ሌያዊ ግግሮች፣ የሰራ፣ የፍቅር፣ የበአል፣ የልቅሶ፣ የልመናና የጀግንነት ግጥሞች፣ የልጆች ጫዋታዎችና ግጥሞች፣ ልዩ ልዩ እምነቶች... ወዘተ ይገኙባቸዋል ።

ስነቃል የሰው ልጆች ግህበራዊ ቅርስ እንደመሆኑ፣ ለህልውናው መሰረት፣ ለእድገቱ ምክንያት፣ ለስርጭቱ ብቃት እንዲኖረው የሚከተሉት መሰረታዊ ጉዳዮች መሟላት ይገባቸዋል ።

ሀ) ምክንያትና አጋጣሚ ፡-

ስነቃል የሚከወንበት ምክንያትና አጋጣሚ እንዲኖር ይገባል ፤ ለምሳሌ ለፋከራ ግጥሞች መደርደር የጀግንነት ተግባር፣ ለስርግ ግጥሞች መገኘት

ገር ሰርግ እንዲኖር ያስፈልጋል = ተረት ተረት የሚባለውም ሁኔታው ሲገኝ ምክንያት አስከትሎ ሲገኝ ነው ።

ለ) ከዋኔ ፡-

ስነቃል ከዋኔ ያስፈልገዋል = «እንቆቅልህ» የሚልና «ምንአውቅልህ» የሚሉ ግለሰቦች መኖር የግድ ነው ። ለዘፈን የአውራጅና የተቀባይ መገኘት አጠያያቂ አይደለም ፣ የድምፅ ጥራት ከግምት ውስጥ ሳይገባ ስነቃልን የሚያወርዱ ግለሰቦች ወይም ቡድኖች እንዲኖሩ ያስፈልጋል ።

መ) የወል ትውስታ ፡-

ስነቃል በፍቺው ሲታይ ቃል በቃል እየተነገረ የመጣ ከአባቶቻችን የወረሰ ነው ቅርስ ነው ። ስለሆነም ከዘመን ዘመን ከልጅ ልጅ እየተላለፈ ሲያስተምረን የሚኖረውና የአባቶቻችንን ወግና የአኗኗር ስርአትም ሊያሳውቅን የሚችለው በሚያስተላልፉት ግለሰቦች የግስታወስ ችሎታ አማካኝነት ነው ። ስለሆነም ጥንታዊው ባህል በስነቃል አማካኝነት ሲተላለፍ የቆየው በየዘመኑ በነበሩ ከዋኔዎች የግስታወስና የስነቃል ማፍለቅ ችሎታ መሆኑ ግልፅ ነው ።

ረ) ተደራስያን ፡-

የስነቃል ምንጮች ስነቃሉ የተፈጠረበትና የተነገረለት ህብረተሰብ ፣ ቡድንና ግለሰብ ናቸው ። ለስነቃል ህልውና ግግኘት የተጠቀሱት ክፍሎች መኖር የግድ ነው ። ያለህብረተሰብ ስነቃል ከቶ ሊኖር አይችልም ። በተጨማሪም ስነቃል ሲከመን የአድግጫና የተመልካቹ ትችቶች ፣ አስተያየቶችና ጥቆማዎች የስነቃሉን ጥራትና ምሉእነት ያልቁታል ።

ሰ) ከዋኔ ፡-

እንደየስነቃሉ አይነትና ይዘት ስነቃሉ ይወርዳል ። ለምሳሌ ተረት ይነገራል ፣ ዘፈን ይዘፈናል ፣ ዝየራ ይዘየራል ፣ እንደአግባቡም የተለያዩ እንቅስቃሴዎች ፣ ጭፈራዎችና ውዝግብዎች በአንድነት ይከወናሉ ።

ስነቃል ለተለያዩ የጥናት መስኮች ምንጭ በመሆን ከፍተኛ ግልጋሎት በማበርከት ላይ ይገኛል ። የህብረተሰብ አጥኝዎች ፣ የስነልቦና ተመራማሪዎች ፣ የታሪክ ሊቃውንት... ወዘተ. ይጠቀሙበታል ።

ስነቃል በስነፅሁፍ እድገት ውስጥ ከፍተኛ ሚና ተጫውቷል ። የአንዳንድ ታዋቂ ደራስያን ስራዎች መነሻም ስነቃል ሆኖ ተገኝቷል ። ይህንንም የቬክስፐርን ፣ የፑሽኪንን ፣ በአፍሪካም የሶይንካንና የአቸቤን ስራዎች በመመልከት ማረጋገጥ ይቻላል ። በአገራችንም የነከበደ ሚካኤል ስራዎች በስነቃል ላይ የተመሰረቱ ናቸው ። በስነቃል ላይ የተመሰረቱ መፃህፍት ህፃናት የህብረተሰቡን ወግና እሴት ጠንቅቆው እንዲረዱ እገዛ ከማድረጋቸውም በላይ ተነባቢነታቸውና ስሜት የመያዝ ችሎታቸው ከፍተኛ ነው ።

የሰነቃል ቅርስ ከአገራችን ተጨባጭ ሁኔታዎች ጋር እየተገናዘበ ለመግሪያ መገሰፍት ዝግጅት ፣ ለድርሰትና ስነፅሁፍ እድገትና ብልፅግና ፣ ለቲያትርና ሲኒግ መንሻ ጭብጥ ፣ ለሰነልሳን ተመራግሪዎች ደግሞ ግመሳከሪያ በመሆን ሊያገለግል ይችላል ። አሁን በተያያዘነው የመሰረተ ትምህርት ዘመቻ የህብረተሰቡን ፍልስ ፍናና ሰነልቡናዊ አስተሳሰብ ገላጭ የሆነውን የሰነቃል ስብስብ በመግሪያ መገህ ፍቱ ማካተት ጢቃሚነቱ ከፍተኛ ይሆናል ።

በሰነቃል መስክ የሚካተቱ ዘርፎች በርካታ ቢሆኑም የዚህ መፅሀፍ ዋና ትኩ ረት በአማርኛ ምሳሌያዊ ንግግሮች ላይ ብቻ በመሆኑ ሌሎቹን ለመመልከት አይ ሞክርም ። በዚህም መሰረት ቀጥሎ የምንመለከተው ስለምሳሌያዊ ንግግር ምንነት ፣ አገልግሎት ፣ ቅርፅና ይዘት ይሆናል ።

ምሳሌያዊ ንግግር ለረጅም ዘመናት አንድ ህብረተሰብ የህይወቱን ገጠመኛ የከተበበት በመሆኑ ማህበራዊ ፣ ፖለቲካዊና ኢኮኖሚያዊ ግንኙነቱንና አስተሳሰ ቡን በጉልህ ያንፀባረቅበት መዘክሩ ነው ።

የአማራው ብሄረሰብ ምሳሌያዊ ንግግርን ከተራ የእለት ተእለት ንግግር እስከ ከፍተኛ የሸንጎ ክርክር ሲገለገልበት ለመኖሩ «ነገር በምሳሌ ጠጅ በብርሌ» የሚ ለው የአበው አነጋገር ምሳሌያዊ ንግግርና ህብረተሰብ የማይነጣጠሉ መሆናቸውን ስለሚጠቁም በአስረጅነት ሊጠቀስ ይችላል ።

በብሄረሰቡ እምነት መሰረት በምሳሌያዊ ንግግር የተላበሰና የተዋበ ንግግር ግዘውተር ከአዋቂነት በመቆጠሩ ፣ በዚህ የመጠቀም ልምድ ያለው ሰው ከሌላው የላቀ ክብርና ዝና ስለሚኖረው «እገሌ ንግግር አዋቂ ነው» ተብሎ በሸንጎና በአ ደባባይ ከፍተኛ ስፍራ ይሰጠው ነበር ። ይህም እንደ አሁኑ ዘመናዊ ህግ በስራ ላይ ባልዋለባቸው ዘመናት ህብረተሰቡ የራሱ የሆነ ባህላዊ የፍርድ አሰጣጥ ስነ ስርአት በነበረው ጊዜ ሲያገለግል ቆይቷል ።

ይህ የባህላዊ ፍርድ አሰጣጥ ስነ ስርአት ወይም የእሰጥ አገባ ሙግት በአፍ ብልጠትና በምሳሌያዊ ንግግር የተቋጩ ውርድን በመንዛት ባለጋራን ግንባርክና መርታትን ስለሚጋብዝ «ከቤት ከዋለ ንብ አደባባይ የዋለ ዝንብ» በግለት ግለሰ ቦች ተሟግተው ለመርታት ጥረት እንዲያደርጉ ይገፋፋ ነበር ።

በእሰጥ አገባ ሙግት ወቅት እንደኛው ተሟጋች ፡-

በላ ! ልበልሃ !
የአጤ ስርአቱን
የአብርሃም እራቱን
አልናገርም ሃሰቱን
ስርክ እውነት እውነቱን ።

በሚሉ ሃረጎች መንደርደሪያነት ይጀምርና አጭጭር ግጥሞችን በምሳሌያዊ ንግግር በማስደገፍ ውርዱን ይነዛል ።

ታገር ከፋ ወጠፈ
ተገጨት ከፋ ጥፈ
ተህል ከፋ ባቄላ
ተልጅ ከፋ ዲቃላ
ከልብስ ከፋ ነጠላ
ከቤት ከፋ ሰቀላ ።

እያለ ባለጋራው ሳያስበውና ሳይዘጋጅ አፀፋውን እንዲመለስ ይጋብዘዋል ። በተጠየቅ ልጠየቅ ወቅት ለተጠየቀው ጥያቄ ፈጣንና ተገቢ መልስ መመለስ በሙገቱ ከመረታት ስለሚያደንገገ፤

በላ ! ልበል ሃ !
ምሳር ይሆናል ጥፈ
ችግር ይገፋል ባቄላ
ጥቃት ያወጣል ዲቃላ
ቀን ያሳልፋል ነጠላ
ከደህና ያደርሳል ሰቀላ
ካወቁበት ሁሉም አይጠላ ።

ብሎ የተጠየቀውን ጥያቄ በትና አይበገሬነቱን ያስመሰክራል ። በተጨማሪም ዳኛን ማጥካሽት፣ ባለጋራን በቃላት አጠቃቀምና በምሳሌያዊ ንግግር መንቀፍና ማዋረድ፣ የሙገቱ አካል ስለሆነ ሁለቱም ተግባራት እንዲ እንዲን ለመርታትና ተግባራትን ለማስመስከር ይጥራሉ ።

ከዚህም ሌላ ምሳሌያዊ ንግግር በብሄረሰቡ ውስጥ በማህበራዊ ኑሮ ረገድ ሊፈጠሩ የሚችሉ እኩይ ባህሪያትን ለመዋጋትና በምትካቸው መልካም ስነምግባር እንዲዳብር፣ በሰዎች መሃከል ፍቅር፣ ታማኝነት፣ ደግነትና ትህትና እንዲሰፍን ትምህርት ሲሰጥበት ኖሯል ።

- ሰው ለወዳጁ ጫጨት ያርዳል ።
- እንኳን ለቤቱ፣ ይተርፋል ለጎረቤቱ ።
- የተናገሩት ከሚጠፋ፣ የወለዱት ይጥፋ ።

እነዚህ በሰዎች መሃከል መፈቃቀርና መተዛዘን እንዲኖር የሚያስገነዝቡ ሲሆኑ፤

- ከስስታም አንድ ያንቀው፣ አንድ ይወድቀው ።
- አልጠግብ ባይ፣ ሲተፋ ያድራል ።
- ይሉኝታና ጥቅም፣ ጎን ለጎን አይሄዱም ።
- አታላይ ለጊዜው ያመልጣል፣ በሁዋላ ይሰምጣል ።
- እኔ ከሞትኩ ሰርዶ አይብቀል አለች አህያ ።
- ብቻውን የበላ ብቻውን ይሞታል ።

የሚሉትና የመሳሰሉት ደግሞ ስህተት ፣ አታላይነት ፣ ግለኝነትና ሬስ ወዳድነት በህብረተሰቡ ዘንድ አሳፋሪ ምግባሮች መሆናቸውን ያስገነዝባሉ ።

ልጆች በስነ ስርአት ተኮትኩተው ግደግ እንዳለባቸው ወላጆችን የሚመክሩ እንደ ፡

- ለልጅ ከሳቁለት ፣ ለውሻ ከሮጡለት ።
- ልጅን በጡት ፣ እህልን በጥቅምት ።

የመሳሰሉ ምሳሌያዊ ንግግሮች አሉ ።

የህብረተሰቡን አንድነትና ሰላም ጠብቀው ያኖሩትን አረጋውያንና ባልቴቶች ከብርና እንክብካቤ እንዳይነፈጋቸው የሚያስጠነቅቁ ፤

- የሚሞት ሽግግሌ አይርገምህ ፣ የሚያድግ ልጅ አይጥላህ ።
- ሽግግሌን ከምክር ከመለየት ፣ ከምግብ መለየት ።
- ሽግግሌ ይገላግላል ፣ የተጠቃ አቤት ይላል ።

የመሳሰሉም አሉ ።

ወጣቱ ትውልድ ለወገኑና ለሃገሩ ተቆርቋሪ እንዲሆን ትምህርት ከሚሰጡት ውስጥ ፡

- ካገሩ የወጣ አገሩ አስኪመለስ ፣ ቢጭኑት አህያ ቢለገሙት ፈረስ ።
- አገር የሌለው ለጌታ አዳሪ ፣ ግጭድ የሌለው መስክ ሰፋሪ ።

የመሳሰሉትን እናገኛለን ። ይህም አገር ከሌለ ምቹትና ደስታ ሊኖር እንደግይቸል ያስተምራል ።

ፍርሃትን በማንኳስስ ፣ ጉብዝናን ድፍረትን የሚያበረታቱ ፡

- ደፋርና ጭስ መውጫ አያጣም ።
- ፈሪና ንፋግ እያደር ይቆጩዋል ።
- ፈሪ የሚያባርረው ሳይኖር ይሸሻል ።
- በንደሱ ቀን የገዛሁት ጋሻ ሳያስገድለኝ አይቀርም አለ ፈሪ ።

የመሳሰሉ ምሳሌያዊ ንግግሮች በብዛት አሉ ።

የብሄረሰቡ አባላት ከበሽታ እንዲጠነቀቁ ፣ በበሽታም ከተያዙ በጊዜው አስፈላጊውን እርዳታ እንዲጠይቁ ፡

- ታም ከመማቀቅ ፣ አስቀድሞ መጠንቀቅ ።
- በሽታውን የደበቀ መድሃኒት አይገኝለትም ።
- ሃኪም የያዘው ነፍስ ባያድር ይውላል ።
- በበሽታው የተጎዳ ፣ በጥንሰሱ የተቀዳ ።

በማለት ያስገነዝባሉ ።

ሰው ኑሮውን ለማሸነፍ እላይ እታች ሲል እራሱን ከስህተት ላይ እንዳይጥል ፣ ለስህተቱም አፋጣኝ መፍትሄ መፈለግ እንዳለበት በማስጠንቀቅ ስራን በመስራት ራሱንና ቤተሰቡን ከችግር እንዲያወጣ ትምህርት የሚሰጡ አሉ ።

- በስኔ ካልዘኑ ፣ በጥቅምት ካለቀሙ ፣ እህል አይገኝም ከደንበር ቢቆሙ ።
- ካልሰሩ ፣ አይገኝም መከሩ ።
- ከመቸገር ፣ ሰርቶ ማደር ።
- ሳይሰሩ ማግኘት ፣ ሳይፀድቁ ገነት ።
- አለፈ በዋዛ ፣ ልብን ሳልገዛ ።
- በሚያዝያ ጎመን የዘራ ፣ ከረምቱን ሁሉ በላ ።

እንዲሁም በጊዜ መጠቀምን ፣ ካልሰሩ መዋረድ ፣ መናቅ እንደሚኖርና በስራ ታታሪ ካልሆኑ ክብር ፣ ዝናና ሞገስ እንደማይገኝ የሚጠቁሙ እንደ ።

- ሰነፍ ገበሬ በመስከረም ያርማል ።
- በድህነት ላይ ስንፍና ፣ በቂጥኝ ላይ ቁምጥና ።
- ሰነፍ ሰው ያስገፋል ።
- ሰነፍ ከመውለድ ፣ ይሻላል ማስወረድ ።

የመሳሰሉ ምሳሌያዊ ንግግሮች ሰንፍና ከደዌ ተለይቶ የማይታይ የማህበራዊ ኑሮ ጠንቅ ፣ ስለሆነ በሰዎች ኑሮ ላይ የሚያስከትለውም ችግር አስከፊ በመሆኑ ይህን ለእድገትና ለብልፅፃፍ እንቅፋት የሆነን ምግባር ይዋጋሉ ።

ሀብረተሰቡ እነዚህና እነዚህን በመሳሰሉት ምሳሌያዊ ንግግሮች እየታገዘ በመሃከሉ ያለው ግንኙነት እንዲጠናከር ያደርጋል ።

የጎዥው መደብ አባላት ምሳሌያዊ ንግግሮችን የግል ጥቅማቸው ማስጠበቂያ ፣ የመበዝበዣና የመጨቆኝ መሳሪያ አድርገው ተጠቅመውባቸዋል ። የራሳቸውን ክብርና ዝና ለማስጠበቅ ሲሉ የስርአቱ ቁንጮ የሆነውን ንጉስ ሃያልነት ፣ ገናናነት ፣ ሊጋስነትና መሃሪነት ለማረጋገጥ በርካት ያሉ ምሳሌያዊ ንግግሮችን በመፍጠርና በሀዘቡ አእምሮ ሰርፀው እንዲገቡ ያደርጉ ነበር ።

ለምሳሌ ፡

- ንጉስ መንቀፍ ፣ ነብር ማቀፍ ።
 - ንጉስን ያገለገለ ፣ ከትልቅ ሃብት የታደለ ።
 - ንጉስ አይከሰስ ፣ ሰማይ አይታረስ ።
 - ንጉስ የቆረጠው እጅ ፣ ካለ ይቆጠራል ።
 - ንጉስ የገደለው ፣ ቀባሪ የሌለው ።
- በማለት የንጉስን ፈላጭ ቆራጭነት ለማሳየት ይሞክራሉ ።

ከንጉስ በታች አሃዥ ፣ ጎዥ ፣ አለቃ ወዘተ የሚባሉ የፈውዳሉ ስርአት አራማጆች ስለ ነበሩ እነሱም እንደስልጣን ተዋረዳቸው እንዲያስገብሩና እንዲበ ዘብዙ ስርአቱ ሙሉ ስልጣን ስላስጨበጣቸው አምባገነንነታቸውን የሚዘክሩ ምሳሌያዎችን በመፍጠር ሲጠቀሙ ቆይተዋል ።

- ድሃና ሹም ተሟግቶ፣ ድንጋይና ቅል ተማትቶ፣ የማይሆን ነው ከቶ ።
- ከሹም አይጣሉም፣ ከግንብ አይታገሉም ።
- ተልባ ቢንጫጫ፣ ባንድ ሙቀጫ ።

በግለት በእነርሱ ስር የሚተዳደረውን ህዝብ አሜን ብሎ እንዲገዛ በመሳሪያነት ተገልግለውበታል ።

ድርብ ጭቆናን የሚያንፀባርቁ፣ ሴቶች በማጀት ብቻ ተከልለው እንዲኖሩ ተፅእኖ የሚያደርጉ ምሳሌያዊ ንግግሮችንም ፈጥረዋል ።

- አህያና ሴት፣ ሲረግጧት አይከፋት ።
- ሴት በማጀት፣ ወንድ በችሎት ።
- ሴትና ዶሮ ዳር ሲሄዱ፣ ቤታቸውን ይከዱ ።
- ሴት ያመነ፣ ጉም የዘገነ ።
- ወንድ ባለ በለት፣ ሴት ባለች ባመት ።

የመሳሰሉት አባባሎች ወንዱ አጋሩ የሆነችውን ሴት በጥርጣሬ አይን እንዲያያትና እንዲንቃት ከፍተኛ አስተዋፅኦ አድርገዋል ።

ለእደ ጥበብ ሙያ እንቅፋት የሚሆኑ ምሳሌያዊ ንግግሮችን በመጠቀም ብረታ ብረት አቅላጩን «ቀጥቃጭ»፣ በቆዳና በቆዳ ውጤቶች ምርት የተሰማራውን «ፋቂ»... ወዘተ በግለት ሀብረተሰቡ በዚህ ሙያ የተሰማሩትን ግለሰቦች እንዲንቃቸውና እንዲያጥላላቸው ተፅእኖ አድርገዋል ። ይህንንም ፡

- ለፋቂ ግማት፣ ለአይጥ ሞት፣ ብርጉድ አይገኝለት ።
- ከመሆን ፋቂ፣ ይሻላል ነጣቂ ።

ከሚሉት ለመረዳት ይቻላል ።

የገዥው መደብ አባላት በተሰጣቸው የስራ ሃላፊነት ምክንያት ብዝበዛንና ጉቦን ህጋዊ ለማድረግ ጥረዋል ። በዚህም ለዳኛ፣ ለሹምና ለአለቃ እጅ መንሻ ጉቦ መስጠት ከመጉላላት እንደሚያድንና ትክክለኛ ነገር መሆኑንም ህዝቡ አምኖ እንዲቀበል አድርገዋል ።

- ተሹሞ የማይበላ፣ ተጥዶ የማይፈላ ።
- ሲሹም ያልበላ፣ ሲሻር ይቆጩዋል ።
- ያማከሩት ዳኛ ያግዛል፣ የመተሩበት እጅ ይወዛል ።

የመሳሰሉትን በመሰንዘር ሰፊው ህዝብ ሞራሉ ላሸቆ በኑሮው ተስፋ እንዲቆርጥና የተባበረ ክንዱን እንዳያነሳባቸው ሲያከላክሉት ኖረዋል ። ሆኖም ሰፊው ህዝብ በሚያገኛቸው አጋጣሚዎች ሁሉ የራሱን ምሳሌያዊ ንግግሮች በመጠቀም ቅሬታ ውንና ብሶቱን ከመግለፁም በላይ ፡

- ድር ቢያብር፣ አንበሳ ያስር ።
- አገር ቢያብር፣ ለንጉስ ያስቸግር ።

የመሳሰሉትን በመጠቀም አሜን ብሎ እንደማይገዛ ገልጾአል ። ይህንንም በቀጥታ

በግለቱ ተግላፅና ቅጣት እንዳይደርስበት በሚሰጋበት ጊዜ ደግሞ እንሰላቱን እንደሰው በማናገር በገዥው መደብ ላይ የነበረውን ምራት በሚከተለው መልክ ይገልጻል ።

- ትላንትና ልጄን ዛሬ እናቱን ፣ ምን ይበጃል ዘንድር ፣ አለ አውራ ዶር
- በካብ ላይ ብሰራ እባቡ መከራ ፣ በዛፍ ላይ ብሰራ አሞራው መከራ ፣ የት ወዩ የት አድር ብዬ አለኝ ወፍ ።

ሀብረተሰቡ ምሳያዬ ግግርኝን በመጠቀም አመለካከቱንና አስተሳሰቡን አጠርፍ ቀልጠፍ ባለ አገላለፅ ከትውልድ ወደ ትውልድ ሲያስተላልፍ የቆየ ሲሆን ዛሬም ጠቀሚታቸው ከፍተኛ በመሆኑ አገልግሎታቸው በቀላሉ የሚታይ አይደለም ።

ምሳያዬ ግግርኝ ቀደም ሲል በባህላዊ ትምህርት የሰጡት ግልጋሎት ላይ ረሳ በዘመናዊ ትምህርት ውስጥ ተካተው ተማሪው የቋንቋውን ውስጣዊ ባህርይ እንዲገነዘብ ፣ ምሳያዎቹ የያዙትን ምስጢር አመዛዝኖና አገናዝቦ እንዲመራመር ፣ የቃላት ፍቺ ለመስጠት በሚያደርገው የሃሳብ ማውጣትና ማውረድ አእምሮውን እንዲያዳብር እገዛ ያደርጉለታል ። ከዚህ በተጨማሪ ወጣቱ ትውልድ ከሀብረተሰቡ መንፈሳዊና ቁሳዊ ባህል ጋር ራሱን እንዲያሞህድና የቀደምት አባቶቹን ስነ ልቦና ፣ ህግጋት ፣ ታሪክና እሴት ጠንቅቆ እንዲማር ያስችሉታል ። ይህን ለማስጨበጥ ግን ሀብረተሰቡ ምሳያዬ ግግርኝን ግልፅና ቀጥታ በሆነ አነጋገር አይጠቀምም ። ዘይቤያዬ ግግርኝን ያላብሳቸዋል ። ይህም የታመቀ የውስጥ ስሜቱንና እይታውን በምስጢር ለመግለፅ እንዲያመቸው ነው ። ከእነዚህም ውስጥ ጥቂቶቹ የሚከተሉት ናቸው ።

ሀ) ተነፃፃሪ-

- ሁለት ተቃራኒ ሃረጎችን በማነፃፀር ወይም በማወዳደር ይገለጻል ።
- የጨዋ ልጅ ሲፋታ ፣ ይጋባ ይመስላል ።
- የጠፋ ፣ ከሰማ እኩል ነው ።

ለ) ግንት -

- ጉዳዩን ከሚገባው በላይ በማጋነን ይበልጥ ስእላዊ ሆኖ ግልፅነት እንዲያገኝ የሚረዳ ነው ።
- ግሩን አምርሮ ፣ ወተቱን አጥቁር ።
- ምንጃር ጤፍ ተወቃ ቢሉት ፣ እብቁ አይኔ ገባ አለ ።

መ) ሰውኛ -

እንሰሳትን በማናገር ወይም እንደሚሰሙና እንደሚናገሩ አድርጎ በመቁጠር «እነሱ አሉ» በግለት ገለልተኛ ሆኖ ብሰትን ፣ ቅሬታንና ትዝብትን ለመግለፅ የሚቻልበት ዘዴ ደግሞ የሚከተሉትን ይመስላል ።

- ሺ ቢታሰብ፣ ያው በገሌ አለች ድመት ።
- እኔ ከሞትኩ፣ ሰርዶ አይብቀል አለች አሁን ።

ሰ) ምፀት ፡-

ተቃራኒ ሁኔታዎችን በመጠቀም በአሸሙር መልእክት የሚተላለፍበትና የታሰበው መልእክት ሰወር ባለ መንገድ የሚነገርበት ነው ።

- ሲሉ ሰምታ፣ ዶሮ ሞተች ከጢስ ገብታ ።
- ልጅ ለናቷ ምጥ አስተማረች ።
- ሆድ ሲያውቅ፣ ዶሮ ማታ ።

የሚሉትን ለመጥቀስ ይቻላል ።

የአማርኛ ምሳሌያዊ ንግግሮች መልእክት ለማስተላለፍ ከዚህ የሚከተሉትን ስልተችንም በተጨማሪ ይጠቀማሉ ።

ሀ) ጥያቄና መልስ ፡-

በጥያቄና መልስ የሚነገሩ ምሳሌያዊ ንግግሮች ራሳቸው ጠይቀው ለጉዳዩ ራሳቸው መልስ የሚሰጡ ናቸው ።

- በቅሎ አባትሽ ማነው ? ቢሏት፣ ፈረስ አጎቴ ነው አለች ።
- ወጥን ማን ያውቃል ? ቀለሞጭ ።

ለ) ሳቢያና ውጤት ፡-

በሳቢያና ውጤት ስልት የሚነገሩ ምሳሌያዊ ንግግሮች ጥሩም ሆነ መጥፎ ድርጊት የሚያስከትለውን ውጤት የሚጠቁሙ ናቸው ።

- ካላረፉ፣ መከራ ነው ትርፉ ።
- እውር እውርን ቢከተል፣ ተያይዞ ገደል ።

መ) አማራጭ ፡-

- ሁለት ተፃራሪ ነገሮችን በማወዳደር የሚነገር ነው ።
- ከመልካም ጠላ፣ ከፉ ጠጅ ።
- ከመልካም ወዳጅ፣ ከፉ ልጅ ።

ሰ) ማወዳደር ፡-

ሁለት የማይገናኙ ነገሮችን በማወዳደር እኩል ውጤት እንዳላቸው ተደርጎ የሚቀርብበት ነው ።

- ንብ ባውራው፣ ገበሬ ባዝመራው ።
- መሬት ላራሹ፣ ጥይት ለተኳሹ ።

በነዚህ ምሳሌያዊ ንግግሮች መሰረት ንብና ገበሬ፣ መሬትና ጥይት እኩል ውጤት እንዳላቸው ተደርገው ቀርበዋል ።

ከላይ በአጭሩ የቀረቡት ምሳሌያዊ ንግግሮች በህብረተሰቡ ውስጥ የሚጫወቱት ሚናና የሚያስተላልፉት መልእክት ምን እንደሚመስልና እነዚህንም መልእክቶች ለማስተላለፍ ምን ምን አይነት ዘዴዎች እንዳሉ በጥቂቱ ለማሳየት ነው ።

የኢትዮጵያ ቋንቋዎች አካዴሚ የስነቃል ጥናትና ምርምር ቡድን በአሁኑ ወቅት በአማርኛ፣ ትግርኛ፣ ኦሮሞኛ፣ ወላይትኛ፣ ሃዲይኛ፣ ሲዳሞኛ፣ ከምባትኛ፣ ጌዴአኛና ጉራጊኛ ቋንቋዎች የሚነገሩ ስነቃሎችን በመሰብሰብና በማጥናት ላይ ይገኛል ። ስለሆነም የመጀመሪያ የስራ ውጤቱ የሆነውን ይህን የአማርኛ ምሳሌያዊ ንግግሮችን ስብስብ መፅሃፍ አሳትሞ ለህዝብ አቅርቧል ።

በዚህ መፅሃፍ ውስጥ የሚገኙት ምሳሌያዊ ንግግሮች የተሰበሰቡት በመስክ ስራ አማርኛ በአፍ መፍቻነት በሚነገርባቸው ቦታዎች በጎንደር፣ በጎጃም፣ በሸዋና በወሎ እንዲሁም ከመፃህፍትና ከልዩ ልዩ ፅሁፎች ነው ። ይህ የአስባሰብ ዘዴ ከተለያዩ የህብረተሰቡ ክፍሎች ምሳሌያዊ ንግግሮች በብዛት እንዲሰበሰቡ አስችሏል ። ከተለያዩ የህብረተሰቡ ክፍሎችና ቦታዎች መሰብሰብም ፤ በስብሰቡ ላይ የሚታየውን አንዳንድ የአነጋገር ልዩነት እንዲኖር ምክንያት ሆኗል ። በአንድ የህብረተሰብ ክፍልና አካባቢ የተነገረው ምሳሌያዊ ንግግር በሌላ አካባቢ ሲነገር የቃልና የሃረግ ለውጥ ተደርጎበት ይነገራል ። እንዲሁም በአንዱ ቦታ መነሻ ሃረግ የነበረው በሌላው መድረሻ ሃረግ ሆኖ ይቀርባል ። ስለሆነም ከትውልድ ወደ ትውልድ በቃል ሲተላለፍ የቆየው አባባል ሁሉ በቅርስነቱ ተጠብቆ እንዲኖር ሁሉንም መመዝገብ አስፈላጊ ሆኖ ተገኝቷል ።

ከዚህ በፊት አንዳንድ ግለሰቦች (ብላቴን ጌታ ማህተመ ስላሴ ወ/መስቀል፣ ሃጂ ዩሱፍ አብዱራህማን፣ ሊቀ መዘምራን ሞገስ እቁባጊዮርጊስ . . . ወዘተ) የአማርኛ ምሳሌያዊ ንግግሮችን በመፅሃፍ መልክ አሳትመው አውጥተዋል ።

ይህ የአማርኛ ምሳሌያዊ ንግግሮች መፅሀፍ ከዚህ በፊት ከታተሙት የሚለየው በብዛትና በአቀራረቡ ቴክኒክ ነው ። ከዚህ በፊት እንደተገለፀው ምሳሌያዊ ንግግሮች የአንድ ደራሲ ወይም ደራሲዎች የፈጠራ ስራ ሳይሆኑ የህዝብ ቅርስ በመሆናቸው በልዩ ልዩ ግለሰቦችም ሆነ ድርጅቶች ተሰብስበው በመፅሀፍ መልክ ሲወጡ በአቀራረብ ቴክኒክ፣ በአመራረጥ ስልት ፤ በአይነትና በመጠን ይለያዩ እንጂ ምንጫቸው አንድ በመሆኑ በአመዛኙ ተመሳሳይነት አላቸው ። ይህ ባህሪ ደግሞ የምሳሌያዊ ንግግሮችና የሌሎችም የስነቃል ዘርፎች (እንቆቅልሽ፣ ተረት፣ ህዝባዊ ግጥምና ዘፈን . . . ወዘተ) ብቻ ሳይሆን ምንጩ የህዝብ ቅርስ የሆነው የቋንቋ በተለይም የመዝገብ ቃላትና የስዋሰው ጠባይ ነው ። ከዚህም የተነሳ በአንድ ቋንቋ በተለይም በለሙ አገሮች ቋንቋዎች (እንግሊዝኛ፣ ፈረንሳይኛ፣ መስኮብኛ—ሩሲያኛ . . . ወዘተ) በተለያዩ ወቅትና ምክንያት በርካታ የምሳሌያዊ ንግግሮች፣ የመዝገብ ቃላትና የስዋሰው መፃህፍት በልዩ ልዩ ግለሰቦችና ድርጅቶች ተፅፈው ይገኛሉ ።

በአማርኛ ስነፅሁፍ ውስጥ አንድ ድምፅ በተለያዩ ሆሄያት (ፈደላት) በመወከል የሚፈጠረውን የአፃፃፍ ችግር ለማስወገድ፣ የኢትዮጵያ ቋንቋዎች አካዴሚ ጉባኤ ሰፊ ጥናትና ምርምር አድርጎ በ1973 ካሳለፈው ውሳኔ መካከል የሞክሼ

ሆሂያትና የፍንፅቅ ፊደላት ቅነሳ ይገኝበታል ። ስለሆነም ይህ መፅሃፍ ሲዘጋጅ ከሞክሼ ሆሂያት መካከል «ሀ—ሰ—አ—ፀ» ሆሂያትን፣ ከፍንፅቅ ፊደላት መካከል የራብእን ሆሂያትና እንዲሁም ዘመን አመጣሽ ፊደላትን «ሷ ግ ሯ ሷ . . . ወዘተ» በመጠቀም ነው ።

በዚህ መፅሃፍ 5142 ምሳሌያዊ ንግግሮች በፊደል ተራ ቅደም ተከተል ተመዝግበው ሲገኙ፣ በመፅሀፉ መጨረሻ ላይ አንዳንድ የቦታ፣ የቤት ቁሳቁሶችና የእርሻ መሳሪያዎች፣ መጠሪያ ስሞችና ሌሎችም ቃሎች እንደ አገባባቸው ፍቺ ተሰጥተዋቸው አባሪ ሆነው ቀርበዋል ።

አዘጋጆች

- እማዋይሽ መለሰ
- ሰሎሞን ወልዱ
- መስፍን መሰለ